

Posudek na bakalářskou práci

Ester Hubená: Cenzura jako politický nástroj na obranu republiky. Bakalářská práce, katedra politologie, FF UK, Brandyš nad Orlicí 2012, 52 s.

Jak název napovídá, autorka se v předložené bakalářské práci zabývá otázkou cenzury v prvorepublikovém Československu. Konkrétně se věnuje otázce, nakolik je cenzura slučitelná s demokracií a za svoji hypotézu označuje, že „přijetí malého tiskového zákona v létě 1933 bylo reakcí na stále větší nebezpečí a výpady tisku antisystémových stran a že po nabytí platnosti zákona byla cenzurní praxe proti tomuto tisku zotřena.“ (s. 44).

Práce se skládá z několika částí. Po úvodu se autorka věnuje celkové charakteristice cenzury v meziválečném Československu, přičemž zmiňuje i politickou a právní kritiku. Následně se zabývá cenzurní praxí. V další části představuje stručně tisk první republiky. Věnuje se přitom výslovně pouze českojazyčnému tisku, který dělí na tisk „státotvorných“ stran a politických stran, které označuje za antisystémové (komunisté a fašisté). Třetí část práce se zabývá historickým vývojem cenzury v meziválečném Československu, přičemž se autorka koncentruje především na malý tiskový zákon. Tato kapitola je uzavřena analýzou dopadů malého tiskového zákona na Rudé právo a fašistické listy. Poslední kapitola je svoji povahou již spíše obecnějším zamyšlením nad pojmem „silné demokracie“, který byl ražen v Československu v souvislosti s krizí třicátých let, a na její vztah k cenzuře. Autorka přitom svoji úvahu uzavírá i srovnáním mezi cenzurou v demokracii a „totalitarismu“.

Práce se opírá o příslušnou sekundární literaturu převážně české provenience, která je doplněna archivním výzkumem (Národní archiv).

Positivně na práci hodnotím pokus o představení cenzury v meziválečném Československu. Autorce se přitom daří v prvních kapitolách výklad smysluplně strukturovat, všímá si nejenom historického vývoje, ale shrnuje i základní právní normy a připojuje i dobovou kritiku cenzury a její československé podoby.

Za problematickou však považuji hlavní tezi práce, která je především obhajobou československé cenzurní praxe v meziválečném období. Jedná se o nevhodně zvolený přístup k problematice, o čemž svědčí i banální obsah autorčiny hypotézy. Konkrétní realizace cenzury, či obecněji společenské reglementace tisku a tvorby veřejného mínění, které, jak autorka správně podotýká, nejsou záležitostí pouze minulosti, totiž v prvé řadě svědčí o tom, jak příslušná společnost a její mocenské elity chápou sebe sama, jak vnímají svůj svět a jaká nebezpečí v něm spatřují. Z tohoto hlediska se mi nezdá omezení pouze na českojazyčný tisk a na politickou rovinu cenzurní praxe (autorka sama zmiňuje, že cenzura může být i „etická“ a týkat se např. i filmů či divadelních představení – s. 6, 7) příliš vhodné. Ve svém výsledku totiž rozhoduje i o samotném vyznění práce a o závěrech k nimž autorka dospívá.

Autorka pracuje jaksi samozřejmě s tezí, že (politická) cenzura v první československé republice sloužila obraně „demokracie“ (či dokonce, jak vyplývá z textu samotného, k obraně „státotvorných“ stran před stranami antisystémovými). Z této perspektivy se pak musí skutečně většina cenzurních zásahů (křiklavé případy jsou označeny za přehmaty) jevit být oprávněnými a posilujícími demokracii.

Podobný až příliš zjednodušující pohled vede ve svém důsledku k řadě i vnitřně rozporných tvrzení. Tak například skutečnost, že cenzurní zásahy se téměř netýkaly stran pětky,

vysvětluje autorka jejich „stranicky určenou demokratičností“ (s. 24), aniž by si například položila otázku, zda se nejednalo o logický důsledek jejich vládního působení. Podobně nepřesvědčivě působí i autorčina argumentace na podporu její teze, že „zostření cenzury“ na přelomu dvacátých a třicátých let bylo reakcí na vnější události a nikoli „samoučelným krokem“, „upevňujícím moc státu“. Autorka totiž píše: „Komunistický tisk využíval všech příležitostí k protivládním prohlášením, konfiskovány byly články obviňující vládní politiky z korupce (lihová či uhelná aféra) nebo brojící proti zákonům (zákon na ochranu republiky, tisková novela, daňová reforma, sociální pojištění, reforma veřejné správy atd.)“ (s. 32). Kde jsou však hranice, můžeme se po přečtení předchozí věty ptát, oprávněné obrany demokratického režimu a kde se již jedná o omezování práv opozice? Bez definice toho, co a kdy lze chápat za „státotvorné“, resp. „antisystémové“ jednání a bez jasnějšího promyšlení hlavní, v této podobě zřetelně normativní teze se autorka ocitá ve své argumentaci v logických sporech a obsahových protikladech. Od práce, předkládané na katedře politologie bych i proto očekával obezřetnější a především jasnější nakládání s pojmy jako je „demokracie“, „antisystémová strana“ apod.

Autorka také nekriticky přejímá spíše laické i dobové představy o jakési přirozené „demokratičnosti“ českého národa (s. 38) a o „nedemokratičnosti“ Habsburské monarchie. Na str. 11 tak píše, že v „novém režimu byly všechny rakouské zákony ponechány v platnosti... ačkoli byly deklamovány všechny demokratické principy a svobody...“ Podobně i na str. 23: podle autorky „občané ani česká politická elita před vznikem první republiky nikdy dříve nežili v demokracii...“. Přijetí tradičního českého národně-demokratického narativu autorce nakonec slouží i k vysvětlení cenzurní praxe první republiky – její negativní rysy byly totiž, zdá se, důsledkem (autorka píše o „pohrobku“) předchozího (zřejmě „nedemokratického“) režimu Habsburské monarchie (srov. str. 35).

Na závěr pouze zmiňuji některé faktografické omyly či formulační nepřesnosti jako například tvrzení o „neúspěšném“ (!) atentátu na Rašína, či zmínku o „nacistických sudetoněmeckých stranách“.

Abych shrnul předchozí výtky: hlavní problém práce spatřuji ve špatně zvoleném přístupu k výzkumu tématu. Autorka nekriticky přejímá určitou tezi a její práce je obhajobou již apriori vytvořeného názoru a nikoli jeho kritickou analýzou. V důsledku toho autorce unikají jiné možnosti, jak téma samotné vystavět, jakkoli na některých místech, zdá se, naráží na důležité otázky. Tak v závěru při srovnání demokratických a nedemokratických (autorka píše o „totalitárních“ – aniž by tento pojem vymezila) režimech, pracuje s kritériem existence veřejného mínění a zájmu o jeho formování (str. 43). To je, domnívám se, zásadní otázka, která poukazuje na výše zmíněnou problematiku formování kolektivních postojů. V případě cenzury se navíc jedná o státní mocí reglementovanou a řízenou činnost. Autorka však zřejmě tuto dimenzi problému nevidí a namísto toho dospívá rovnou k závěru, že „v první republice nebylo [veřejné mínění - OK] formováno vládou, ale vycházelo opravdu z médií samotných“. Toto tvrzení však z hlediska nezohlednění cenzury zaměřené na politické strany národnostních menšin a vůbec „kulturní“ cenzury sotva obstojí.

Přes výše uvedené výtky však práce splňuje nároky kladené na bakalářskou práci na UK a navrhuji ji proto hodnotit stupněm **velmi dobře**.

PhDr. Ota Konrád, Ph.D.

Tachlovice, 11.9.2012